

Jahon tarixi darslarini o'qitishda "qiyosiy-tahlil" va "klaster" pedagogik uslublaridan foydalanish yo'llari

O'zbekiston Respublikasi IIV 2-sonli Toshkent akademik litseyi tarix fani o'qituvchisi Meyliyeva Saodat Ismatovna

Jahon tarixi fanida davlatlarning taraqqiyot yo'lini o'rganishda "qiyosiy-tahlil" metodi va "klaster" metodi pedagogik uslubidan foydalanish mavzuni yoritishda, mavzulardagi voqea va hodisalarni eslab qolishda o'quvchi va o'qituvchilarga juda samarali yordam beradi. Jahon tarixi fanini o'qitishda 10-11 sinf o'quvchilarining qiziqish doirasi va hayotga ongli munosabatda bo'lishini hisobga olgan holda FSMU "qiyosiy-tahlil," "Klaster" metodlaridan foydalanish, o'quvchilarning ilmiy salohiyatidan kelib chiqib seminar mashg'ulotlar tashkil etishning ahamiyati juda kattadir. Bu darsning sifatini oshiradi va o'quvchilarni ilmiy ijodkorlikka yo'naltiradi. Yuqori sinflarda seminar mashg'ulotlar tashkil etishda o'qituvchidan juda yuqori o'quv-ilmiy salohiyati va yuksak pedagogik mahorat va tashabbuskorlik, tashkilotchilik talab qilinadi. Ana shunday fidoyilik tufayliguna darsning sifati va samaradorligi ta'minlanadi.

Klaster metodi esa-pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib u ta'lim oluvchilarga ixtiyoriy muammolar ya'ni mavzular yuzasidan erkin, ochiq o'ylash va fikrlarni bemalol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Klaster metodi aniq obyektga yo'naltirilmagan fikrlash shakli sanaladi. Undan foydalanish inson miya faoliyatini ishlash tamoyili bilan bog'liq ravishda amalga oshadi. Ushbu metod orqali mavzuni o'quvchilar tomonidan chuqur va puxta o'zlashtirishga qadar fikrlash faoliyatini bir maromda bo'lishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Masalan 11-sinf jahon tarixi fanida "1991-2017 yillarda Yaponiya degan mavzu bor. Bu mavzuni tushuntirishda XXI asrda dunyoning eng kuchli raqobatdosh davlatlari Xitoy va AQSH ning taraqqiyoti bilan qiyosiy tahlil uslubidan foydalangan holda tushuntirish maqsadga muvofiqdir. Qiyosiy tahlil uslubi o'quvchining bilim darajasini oshirish bilan birga jahon siyosatini ongli ravishda fikran tahlil qilish va o'z munosabatini bildirishga o'rgatadi. O'z fikrini himoya qilish, eng asosiysi hayotga ongli munosabatda bo'lishga, boshqa davlatlarning taraqqiyot darajasidan ongli ravishda xulosa chiqarishga o'rgatadi.

XXI asr insoniyat tarixiga postindustrial jamiyatni yaratish asri, axborotlashgan jamiyat asri, intellektual yoshlar asri bo'lib kirdi. XXI asr boshlariga

kelib jahon eksport salohiyatida asosiy rol o'ynayotgan qaysiki davlatning taraqqiyotini o'rganmaylik barchasida taraqqiyotdagi barqarorlikning asosiy sabablari: davlatning kelgusi taraqqiyotini ta'minlab beruvchi yoshlar tarbiyasiga e'tibor ta'lim tizimini isloh qilish, jahon bozoridagi talab va taklifni o'rganish, o'z davlatining ichki imkoniyatidan kelib chiqib davlatning eksport salohiyatini oshirish yo'lida iqtisodiyotni bank tizimini isloh qilish, milliy valyutani konvertatsiyalash, ijtimoiy sohani isloh qilish kabi vazifalarni o'z oldilariga maqsad qilib qo'yib butun xalqining e'tiborini shu sohaga yo'naltirganini guvohi bo'lamiz. Oddiy bir misol: 1867-68 yillardayoq Yaponiyadagi Meidzi islohotlari natijalarini oling, yoki 1945 yil II Jahon urushidan so'ng o'z milliy yapon ruhini saqlab qolishni afzal bilib armiyasini demobilizatsiya qilgan Yaponiya butun e'tiborini ta'lim o'rganishga va jahon bozorida eng so'nggi texnologiyalarni o'rganishga bag'ishlagan yapon yoshlari atigi 10-15 yil ichida "Yapon iqtisodiy mo'jizasi" nomi bilan jahon hamjamiyati e'tiboriga tushdi. 1956-1970 yillardayoq Yaponiya yalpi ichki mahsulot hajmi bo'yicha AQSH dan so'ng dunyoda 2-o'rinni egalladi. Bugungi Yaponiya esa 1990 yillarda Yaponiya hukumat raisi Ryutaro Xosimoto davrida 6 ta islohotni amalga oshirib 1. Soliq, 2. Ta'lim sohasida, 3. Iqtisodiy ta'minot 4. Iqtisodiyotda davlat boshqaruvini pasaytirish, 5. Ma'naviy boshqaruvni desentralizatsiyalash, 6. sanoat kompaniyalariga yer uchastkalari ajratish sohasini isloh qildi. 1990- yillardayoq Yaponiya chetga 1 trillion dollar sarmoya kiritib dunyodagi eng yirik investor davlatlardan biriga aylandi. Dunyo bo'yicha video apparaturalarning 90 foizi, sanoat robotlarining 2/3 qismi Yaponiya hissasiga to'g'ri kelardi, Yaponiya Mehnat unumdorligi bo'yicha G'arbiy Yevropadan o'tib AQSH ga yaqinlashib bordi. Bugungi kunda dunyoning iqtisodiy barqaror rivojlangan davlatlaridan biri sifatida Yaponiya yalpi ichki mahsulot hajmi bo'yicha AQSH va Xioydan so'ng dunyoda 3-o'rinni egallaydi., yiliga 400 milliard dollarlik tovar eksport qiladi. Yaponiya kemasozlik, traktorsozlik, metalni qayta ishlash sanoati bo'yicha dunyoda 1-o'rinni egallaydi. Po'lat, televizor avtomobil ishlab chiqarish bo'yicha dunyod ayetakchi o'rinni ehallaydi.

Qiyosiy- tarixiy pedagogik uslubi- qiyoslash yo'li bilan tarixiy voqea va hodisalardagi umumiylik, xususiylik, voqea va hodisalardagi o'xshashlik va ular taraqqiyotidagi tafovutlar bosqich va tamoyillar aniqlanadigan ilmiy- tadqiqot metodining bir ko'rinishidir. Qiyosiy tahlil pedagogik metodidan jahon tarixi va O'zbekiston tarixi darslarida va jamiyatshunoslik, huquqshunoslik darslarida adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik fanlarida va boshqa sohalarda keng miqyosda foydalanish mumkin.

G'arb sotsiologiyasida qiyosiy -tarixiy metod (uslubni qo'llanilishi fransuz faylasuflari E Dyurkgeym, E Kant, ingliz faylasufi G Spenser g'oyalari bilan bog'liqdir. Qiyosiy tarixiy metod (uslub) madaniyatlar va ularni taraqqiyot bosqichlarini qiyoslab o'rganishda, turli ijtimoiy tuzilmalar (davlat, oila va jamoat birlashmalarini taqqoslashda qo'llaniladi. Bu uslubdan foydalanishda tarixiy voqea va hodisalar tarkibi va vazifalarini o'rganish bilan qo'shib ketadi. Bu jarayonda qiyosiy-tarixiy tadqiqot metodologiyasi yangi voqea- hodisalar bilan boyib boradi

Bugungi kunda o'zining ishlab chiqarish salohiyati bo'yicha dunyo ustaxonasi deb nom olgan, o'zining yuksak taraqqiyoti va jahon bozorida eksport salohiyati bilan butun jahon hamjamiyatini lol qoldirayotgan AQSH bilan barcha sohada raqobatlashishga qodir Xitoy taraqqiyotiga e'tibor beraylik. Bugungi kunda Xitoyning bir yillik daromadi yalpi ichki mahsulotga nisbatan 47 trillion dollarni tashkil etadi. Shuni qiziqki jahon ahliga bundan 100 yil oldin Xitoy G'arbiy Yevropa davlatlari, Yaponiya va Rossiya tomonidan afyun urushlari tufayli yarim mustamlakaga aylantirilgan nochor davlat edi. 1899 yil AQSH davlat kotibi Xey doktrinasini eslang: "Biz sizning Xitoyga nisbatan huquqingizni tan olamiz. Lekin Xitoy portlari AQSH uchun ham ochiq bo'lishi kerak"-deya ochiq eshiklar Doktrinasini siyosatini e'lon qilgandi. Xitoy xalqi keyingi 100 yil ichida qancha xo'rliklarga chidamadi deysiz. Sinxay inqilobi, Sun Yat Sen, Chan Kayshi, Yuan Shikay Mao Szedun, Versal konferensiyasi qarorlarida Xitoy huquqining e'tiborsiz qoldirilishi, Vashington konferensiyasi qarorlari 1931 yil Yaponiya tomonidan Sharqiy Xitoyda 1 million km kv hududda Manchjou -go qo'girchoq hukumatining tuzilishi, 1938-1945 yil 8 yillik Yapon- Xitoy urushi, SSSR va AQSH tomonidan Xitoy hududining Yaponiya kvantun armiyasidan tozalanishi, Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishi. "Madaniy inqilob"- taraqqiyot yo'lida adashishlar va nihoyat Haqiqat sari yuzlanish 1989 yil Tyananmen fojiasi va Den Syaopin islohotlari 1992 yil tadbirkorlarni qo'llab -quvvatlar dasturi va chet el investorlariga yaratilgan imkoniyatlar 4-ta qirg'oqboyi maxsus erkin iqtisodiy zonalarning yaratilishi, xalqqa berilgan imkoniyatlar Den Syaopinni "Xitoy islohotlari otasi" ga aylantirdi. Jahon tarixi fanini o'qitishda darsning sifatli va samaradorligini ta'minlash tarix fani o'qituvchilaridan o'quvchilarni qiziqish doirasini kengaytirish olishini, pedagogik mahoratni va o'quv -ilmiy salohiyatni talab qiladiki bunday fidoyilikni yaratish yo'lida barcha ustozlarimizga omad tilab qolamiz

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bhuvan Garg. Teaching of history (Tarixni o'qitish). India. New Delhi. Rajat publications, 2007.

2. Joyce Appleby, Lynn Hunt, Margaret Jacob. TELLING THE TRUTH ABOUT HISTORY. W.W. Norton & Company. New York - London. 1994.